

המחסן של גדעון עפרת

ארכיון טקסטים

« להיות בן-זמננו | הנקודה היהודית של אגמבן »

בחזרה לוונדר-קאמר

בחזרה לוונדר-קאמר

מאז ומעולם נמשכתי לאוספי "קאבינה דה קוריזיטה" (חדר המושאים המסקרנים), או – בשמו הגרמני – "וונדר-קאמר", חדר פלאות. אך, בשבוע האחרון, במהלך ביקור בלונדון, לאן שלא התבוננתי, שבת ונתקלתי באזכורים של ה"וונדר-קאמר" – בספרים, במאמרים, בתערוכות. השיא היה בתערוכת "קוסמוס" של האמנית הגרמניה, רוזמרי טרוקל, ב"סרפנטיין". אך, בטרם אדרש לתערוכה מאתגרת זו, אני פותח את ספרו של ג'ורג'ו אגמבן (כן, אני שרוי בתקופת אגמבן של חיי), "האיש ללא תוכן" (שהופיע לראשונה באיטליה ב-1994, אך פורסם באנגלית באוניברסיטת סטנפורד ב-1999). כאן ממתין לנו פרק בשם "חדר הפלאות". אגמבן מבקש לעקוב אחר הולדת הגלריה לאמנות בגלגולה המודרני ומעמיד את ה"וונדר-קאמר" כצומת מכרעת בין ימי-הביניים לבין העת החדשה, בתקופה בה החלו נסיכים ומלומדים לאגור ולהציג חפצים "מסקרנים" בחדרי פלאות, מושאים אמפיריים של פאונה ופלורה אקזוטיים, מינרלים נדירים, חפצי אנתרופולוגיה רחוקה, ארכיאולוגיה, אמנות וכו' ועד מושאים מיתולוגיים, כגון פוחלץ של חד-קרן או פוחלץ של עוף-החול (פניקס) ואפילו מן שנפל מהשמים...

אין מדובר בגיבוב כאוטי של מושאים בוונדר-קאמר, מדגיש אגמבן, כי אם במיקרוקוסמוס של המאקרוקוסמוס על סך רמותיו – החי, הצומח והדומם. אני יכול שלא להיזכר בשורות מתוך ספרו המונומנטלי של מישל פוקו, "המילים והדברים":

"...רעיון המיקרוקוסמוס הוא, כפי שנוהגים לומר, 'חשוב' במאה ה-16; [...] היחסים שבין המיקרוקוסמוס לבין המאקרוקוסמוס מופיעים כאפקט פשוט של פני השטח. [...] בלב לבו של הידע היה טמון ההכרח: היה צריך להתאים את העושר האינסופי של דומות" [1].

בימי הביניים, מזכיר לנו אגמבן דברים ידועים, לא התקיימה אהבת האמנות כשלעצמה. היפה טרם ניחן בערך אוטונומי. אלא, שאז החלו פוחלצים למיניהם – תנין או רגל של חד-קרן – להיות מוצגים באולמות האוצר של קתדרלות או בפתחיהן, ומכאן קצרה הייתה הדרך לאוספי הוונדר-קאמר, בהם הופרו מושאים מתוכן דתי או מוסרי והוצגו בחלל אוטונומי. עדיין היה הוונדר-קאמר בבחינת מיקרוקוסמוס, כן, אך לא עוד נשא תוכן דתי-מוסרי.

הגלריה לציור, תופעה מאוחרת יותר, מושרשת בחדרי הפלאות, אך הרחיקה לכת ממנה בכל הקשור בעיקרון הפרדת המושאים מהעולם. ציורים מהמאה ה-17, המתארים אוספי ציורים, מייצגים גודש מחסני של ציורים, גיבוב העשוי להזכיר לכאורה את הוונדר-קאמר. אלא, שעתה, חלל הגלריה כבר עצמאי ומספיק לעצמו, והציורים שבתוכו – אם לצטט את אגמבן – כמוהם כנסיכה נרדמת אחוזת כישוף [2]. עתה, לא עוד מתפקדת יצירת האמנות כאמת-מידה לאדם בעולם, כי אם להפך: האמנות בונה עולם לעצמה.

זהו השלב בו מגייס אגמבן את מחשבת היגל. ב"הרצאות באסתטיקה" (קובץ שראה אור בתחילת המאה ה-19 לאחר מות הפילוסוף) ניסח היגל מהלך היסטורי ליניארי של האמנות המערבית: בשלב מתקדם של תולדות האמנות (הקלטיקה?) מממש האמן ביצירתו את אחדות הסובייקט (רוחו) והחומר (התוכן). בשלב מאוחר יותר (הרומנטיקה?) נשברת אחדות הרמונית זו, כאשר האמנות הפכה תולדתה של חירות רוחנית גמורה, כזו המגשימה את עצמה בתוך עצמה ללא כל תלות בחומר/תוכן/חיצוני, דיינו תוך נתק מהעולם האובייקטיבי. עתה, טען היגל, פנימיות הרוחנית של היוצר אינה נזקקת עוד לשום תוכן מלבד עצם היופי. כל עוד אישר האמן את אחדות רוחו והחומר/תוכן – הצליח הצופה לאתר ביצירה אמיתות נעלות. משתדלה אחדות זו ופסקה ההידרשות לחומר, נותר הייצוג האסתטי כערך אחד ובלעדי. מניה וביה, נסיגת התוכן, כולל מוסר ודת, מהאמנות שהתמסרה כל-כולה לאסתטי.

אגמבן ממך הסתכלות סמי-ספקולטיבית זו של היגל על תולדות האמנות. בעקבות ההבחנות ההיגליאניות, קובע ההוגה האיטלקי, שהולדת האסתטי (אני מניח, שהכוונה להולדת מושג "חוש הטעם" באמפיריציזם הבריטי של המאות 17-18 וגלגולו למחשבת האסתטיקה של באומגרטן וקאנט. שהלא, ה"ללא אינטרס", "ללא תכלית" ו"ללא מושג" הקאנטיים מאשרים נתק בין השיפוט האסתטי לבין שיפוט מציאות) – ובכן, שהולדת האסתטי הוא בסימן קרע עם הממשות ובסימן ניכור מוחלט של הצופה מעצמו ומחיייו. [3]

כיצד ייתר השבר המודרניסטי הדון? האמת, חזונו של ג'ורג'ו אגמבן אינו נוטל אותו הרבה מעבר לעידן הסימבוליסטי של סוף המאה ה-19: כי פתרון השבר או הניכור הנ"ל שב"אסתטי" שוכן, לדעת הפילוסוף האיטלקי, בשיגוב (טרנסצנדנציה) של האמנות אל מעבר לעצמה, הנפתה למרחב מטאפיזי אלטרנטיבי (העונה לחלל האסתטי של הגלריה ו/או למרחבי הממשות) והוא – **עולם השירה**. או, במילותיו של שארל בודלר, המצוטטות על ידי אגמבן: "השירה היא הדבר הממשי מכל, זה שמתמש את עצמו רק בעולם אחר." [4]

לא ברור, אם עמדתו הבודלרית הזו של אגמבן היא חזון או תיאור היסטורי. כך או כך, אין העמדה הזו תואמת את מצב העניינים האמנותיים בעידן הפוסט-מודרני, קרי – העידן שלאחר אידיאל האוטונומיה האסתטית. כי, שעה שאני מתבונן על עולם האמנות הבינלאומי (והישראלי) של שנות האלפיים, אני נוטה לייחס לריבוי העצום של מדימים ושפות מעין נכוחות גלובאליות של "וונדר-קאמר" אחד ענק. אני גם מרתשם מהעובדה, שלא מעט אמנים ואוצרים, כולל בישראל, מאמצים את רוח חדר-הפלאות ליצירתם, דוגמת צילומיה של עליית אזולאי, או מיצביה של נעה רז-מלמד, או מיצביה של איה בן-רון (ולא שכחתי את המיציב ברוח מוזיאון-הטבע שהציג גיל מרקו שני ב"ארטפוקוס" – ירושלים, 2003), שלא לדבר על תערוכת "מוזיאון הטבע" שאצרה רויטל אשר-פרץ (מוזיאון פתח-תקווה, 2009), או תערוכות שונות שאצרה סוזן לנדאו במוזיאון ישראל מאז שנות התשעים. ואולם, ה"וונדר-קאמר" של שנות האלפיים עונה תשובה קוטבית וקשה לתאורה הקטלוג/סיווג/תחביר המבט

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי Cookie](#)

להסכים ולסגור

קטגוריות

- 100 שנות הדפס אמנותי (2)
- English texts (1)
- Uncategorized (84)
- אדורנו (12)
- אופקים חדשים: מאוסף עפרת לאוסף לזין (א) (1)
- אופקים רחבים יותר: מאוסף עפרת לאוסף לזין (ב) (1)
- אופקים רחבים: מאוסף עפרת לאוסף לזין (א) (5)
- אמנות בארץ (4)
- אמנות וספרות (46)
- אמנות יהודית (24)
- אמנות מיוזמת (2010): אמנות ישראלית בשנות האלפיים (53)
- אמנים נשכחים (47)
- בספרים קודמים (1)
- בלגאל (23)
- האידיאה של האוצרות (21)
- האידיאה של האמנות הישראלית (49)
- האישה (7)
- ספר אהרון אבני (1)
- האמנות כדמיון וכסמל (67)
- הגג והבור (15)
- הגיגים על האמנות (125)
- היסטוריוגרפיה (5)
- המדיום האמנותי (38)
- וידאו ישראלי (10)
- יהדות וזמן (ספר) (1)
- כתוך שלו: פרשנות לתנ"ך (36)
- מבראשית – קריאה בתורה (3)
- מודרניזם ארצישראלי (131)
- מולטימדיה (6)
- מונוגרפיות (11)
- ספר אהרון כהנא (8)
- ספר משה קסטל (5)
- על השפה (1)
- עם זו גאלת: הגדה אחרת (13)
- עשה לך תנ"ך (71)
- פוסטמודרנה (105)
- פילוסופיה (79)
- פיסול ישראלי (48)
- פרוסט: בעקבות היפה האבוד (10)
- פרשת השבוע (35)
- ציור עכשווי בישראל (115)
- ציור ציוני (63)
- צילום ישראלי (2)
- צולבים בטלית (16)
- קרמיקה (7)
- רשעים (חל א') (1)
- שנים מכריעות (18)
- תרבות עברית (97)

...Search

הסתובבתי בין אולמות התערוכה ולא הבנתי דבר. ראיתי כורסה שנושלה מ"עורה" (ריפודה), ראיתי בובה של ריקודנית, ציורים מינימליסטיים עשויים מחוטי צמר, גושים היוליים עשויים מקרמיקה, ויטרינה ובתוכה רגל גרובה נעולה בסנדל-אילת, ערימת אריגים ובראשה סרטן ענק, ציורים זואולוגיים של עופות, ציורים בוטאניים, ויטרינות עם עלים יבשים למיניהם, רפרודוקציה של ציור-ואגינה (גוסטב קורבא) שעליה עכביש ענק, כליב ובו ציפורים מפוחלצות (אחת מהן נעה כאוטומטה), דקל-פלסטיק תלוי במהופך מהתקרה, ציורים מופשטים שצוירו על ידי אורנג-אוטנג, עריסה ובה בובת תינוק עם זבוב-זבל מפוחלץ על לחיו (בסמוך למין פרווה ששיערתיה נעות באורח מסתורי), צילומי אופנה, מאקטים של כריכות ספרים, ויטרינה מלאה בפנקסים הגדושים עד למחנק באיורים ורשימות דמויות קומיקס, ועוד ועוד. ותאמינו לי, טרם הגענו לאף לאפס-קצה של התערוכה הפלורליסטית הזו, הפורצת ושוברת כל סיווג קטגורי.

נקודה חשובה: טרוקל בחרה לשתף בתערוכתה 15 אמנים, בהם חובבנים-למחצה. לא תמיד ההפרדה ברורה בין 80 העבודות של טרוקל לבין 60 העבודות של האחרים. הריבוי בתערוכת "קוסמוס" כה רב, עד כי שומה עליך להתאמץ על מנת לוודא איזה מהעבודות הן של טרוקל ואיזה לא. חשתי כה אבוד בלבירינט ה"כל-ב" הטרוקלי הזה, המפרק כל היגיון ופשר, עד כי אצתי כל עוד נפשי בי ורכשתי את ספר התערוכה, נעמדתי לי בפינה ובלעתי את שלושה מאמרי הפתיחה. וטוב שכך עשיתי.

מאמרה הפותח של סוזן האדסון, "אימאגו מונדי" (דימוי עולם) מציע את המפתח לתערוכת רזמרי טרוקל בדמותם של שניים: האחד, צ'רלס ווילסון פיל, אספן אמריקאי מפילדלפיה, בעל וונדר-קאמר, שייסד בתחילת המאה ה-19 את המוזיאון הראשון לטבע בארה"ב. השני, אלכסנדר פון-הומבולדט, הגיאוגרף וחוקר הטבע הפרוסי - הדגול, שבין 1845-1862 פרסם את מחקרו בן שלושה הכרכים הקרוי "קוסמוס" (כן, כשם תערוכתה של טרוקל). מטרת מחקרו של הומבולדט לייצג בעבודה אחת את היקום החומרי כולו, כל שידוע לנו כיום על התופעות במרחב הכוכבי של החיים על פני האדמה, החל בכוכבים שבערפילים וכלה בגיאוגרפיה" [5] [\[החטב על סלעי השחם\]](#).

רזמרי טרוקל, טוענת סוזן האדסון, מחזירה אותנו לסוג של גיאוגרפיה אמנותית בנוסח רעיונו של פון-הומבולדט. האקוורלים האנטומולוגיים של חיי פרפרים (שצוירו על ידי מאריה סיבילה מריאן), או ציורי מחקר של הבוטניסט חוזה סלסטינו מוטיס (שתיעד את צמחי העולם החדש) וכו' - כולם חוברים בתערוכתה של טרוקל לשיח ריזומי, שלאורכו אנו נבלעים בשרשראות אסוציאטיביות, והתערוכה כולה כפלטפורמה הטרוגנית לאלוזיות ולניגודים הממאנים לתמצות, סיכום, פשר וחשיפת אמת. התערוכה, "טוענת האדסון, כמוה כדיוקן עצמי סביבתי של האמנית הגרמניה במוזיאון שבנתה במו ידיה, בתיאטרון זיכרון שהוא "אימאגו מונדי".

אז בא מאמרה של אן וואגנר, שמבקש להוכיח עד כמה סמוכה רזמרי טרוקל לעולמו של לואיס קארול ב"עליזה בארץ הפלאות": "באבסורדים, בהשתטויות, בשיבוש האי-רציונאלי של החוקים, במשחקיות, במקאבריות, בטרנספורמציות, במזרחיות, ומעל לכל - בעקרון דחייתו של כל מודל פרשני. בלשונה של טרוקל: "אין בממצא שום מודל שילמד כיצד לטפל במודל." [6]

מאמר שלישי בספר נכתב בידי לין קוק, אוצרת תערוכת טרוקל במוזיאון "רינה סופיה" שבמרידו. בין שאר מסריה, מדגישה קוק את הזיקה המשולשת של יצירת טרוקל לוונדר-קאמר (במו ערבוב הריאלי, הפנטסטי והאקזוטי), למוזיאון הטבע המסורתי שברוח ה"מאורות" (הסידור הטיפולוגי של המוצגים) ולמוזיאון המודרניסטי שברוח (הקובייה הלבנה (תצוגת ציורי הצמר המינימליסטיים

אם כך, "וונדר-קאמר" משובש, מופרע, מופרך, בבואה מיקרוקוסמית נטולת היגיון, כיוון וסדר פנימי. מסתבר, שהליכתי ההכרתי לאיבוד בין אולמות ה"סרפנטיין" היא-היא בדיוק המסר של חדר-הפלאות הזה של טרוקל. שרובב העבודות המופשטות-גיאומטריות המינימליסטיות, העשויות חוטי צמר, משבש עוד יותר את התמונה, כאשר המודרניזם (המשובש הוא עצמו במו נקיטת טרוקל במלאכה, עבודת היד, שהציר המודרניסטי ביקש להתנער מהן) נשזר אף הוא בתוך חדר-הפלאות ובזאת מערער את הסדר הליניארי ההיסטורי שהציע היגל ב"הרצאות באסתטיקה" ואשר אומץ על ידי אגמבן

תערוכת "קוסמוס" של טרוקל עוזרת לי לאבחן את בבואת הריבוי של אמנות שנות האלפיים: מין וונדר-קאמר גלובליסטי (הגלובליות כניאו-קולוניאליות בלבוש קפיטליסטי), בו קרסו יומרות הקלסיפיקציה והקטלוג הפוסט-אנציקלופדיסטיות, שלא לומר תקנות ה"מאורות" להכרה עליונה; וונדר-קאמר ריזומי, השולל כל ליניאריות ומותיר אותי אבוד וחסר אוניס במדבר של השפע

[1] מישל פוקו, "המילים והדברים", רסלינג, תל אביב, 2011, תרגום: אבנר להב, עמ' 46.

[2] Giorgio Agamben, **The man Without Content**, Stanford University Press, Stanford, Cal., 1999, p.31

[3] שם, עמ' 37.

[4] שם, עמ' 38.

[5] Rosemarie Trockel, **A Cosmos**, ReinaSofiaMuseum, Madrid, 2012, p. 14

[6] שם, עמ' 23.

Share this

אהבתי

בלוגר אחד אהב את זה.

באותו משא

הנקודה היהודית של אגמבן
ב-"פוסטמודרנה"

אנכרוניזם אסתטי
ב-"פוסטמודרנה"

אז, מה עושים עם ג'ורג'ו אגמבן?
ב-"הגיגים על האמנות"

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookie, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור

להשאיר תגובה

לכתוב תגובה...

תגיות

לוח שנה

ארכיון

קישורים

מרץ 2013						
א	ש	ו	ה	ד	ג	ב
3	2	1				
10	9	8	7	6	5	4
17	16	15	14	13	12	11
24	23	22	21	20	19	18
31	30	29	28	27	26	25
« אפר »			» פבר »			

- אוקטובר 2019
- ספטמבר 2019
- אוגוסט 2019
- יולי 2019
- יוני 2019
- מאי 2019
- אפריל 2019
- מרץ 2019
- פברואר 2019
- ינואר 2019
- דצמבר 2018
- נובמבר 2018
- אוקטובר 2018
- ספטמבר 2018
- אוגוסט 2018
- יולי 2018
- יוני 2018
- מאי 2018
- אפריל 2018
- מרץ 2018
- פברואר 2018
- ינואר 2018
- דצמבר 2017
- נובמבר 2017
- אוקטובר 2017
- ספטמבר 2017
- אוגוסט 2017
- יולי 2017
- יוני 2017
- מאי 2017
- אפריל 2017
- מרץ 2017
- פברואר 2017
- ינואר 2017
- דצמבר 2016
- נובמבר 2016
- אוקטובר 2016
- ספטמבר 2016
- אוגוסט 2016
- יולי 2016
- יוני 2016
- מאי 2016
- אפריל 2016
- מרץ 2016
- פברואר 2016
- ינואר 2016
- דצמבר 2015
- נובמבר 2015
- אוקטובר 2015
- ספטמבר 2015
- אוגוסט 2015
- יולי 2015

ערב רב

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור

ינואר 2015
 דצמבר 2014
 נובמבר 2014
 אוקטובר 2014
 ספטמבר 2014
 אוגוסט 2014
 יולי 2014
 יוני 2014
 מאי 2014
 אפריל 2014
 מרץ 2014
 פברואר 2014
 ינואר 2014
 דצמבר 2013
 נובמבר 2013
 אוקטובר 2013
 ספטמבר 2013
 אוגוסט 2013
 יולי 2013
 יוני 2013
 מאי 2013
 אפריל 2013
 מרץ 2013
 פברואר 2013
 ינואר 2013
 דצמבר 2012
 נובמבר 2012
 אוקטובר 2012
 ספטמבר 2012
 אוגוסט 2012
 יולי 2012
 יוני 2012
 מאי 2012
 אפריל 2012
 מרץ 2012
 פברואר 2012
 ינואר 2012
 דצמבר 2011
 נובמבר 2011
 אוקטובר 2011
 ספטמבר 2011
 אוגוסט 2011
 יולי 2011
 יוני 2011
 מאי 2011
 אפריל 2011
 מרץ 2011
 פברואר 2011
 ינואר 2011
 דצמבר 2010

בלוג בורדפרס.קום.

ט

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו.
 לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור